

# Pintér Lajos

## Öt bagatell

1.

Debrecenben vagyunk a *Forrás* szerkesztőségével, a kerámiastúdió kiállítása nyílik meg. Debrecenben azonnal összetalálkozunk, persze, az ottani *Alföld* folyóirat szerkesztőivel, elsősül Aczél Géza főszerkesztővel, de Angyalosi Gergely szerkesztővel is.

Gergely az egyetemen tanít, én személyesen nem ismerem, odajön hozzám és bemutatkozik, nevét mondja, majd így folytatja: – 1975-ben írtam könyvedről a *Kritikában*.

Csak rémlik az írás, de hiszen azóta negyven év telt el, nem is az egykori írás mikéntjén tűnődöm el, hanem a szárnyaló idő múlásán.

A szebbnél szebb kerámiaszobrok között beszédbe elegyedünk Gergellyel, és nem tudom miért, de harmadik mondatunk már Utassy Jóskáról szól. Számtalan anekdota él bennem is Jóskáról, de társam megelőz, és azt mondja, van egy feledhetetlen emléke Utassyról.

Egy társaságban Jóska nyakon ragadja Szentmihályi Szabó Pétert, nyakánál fogva emelgeti, és egyre vékonyabb hangon kiabálja felé: – Hányszor megmondtam már, hogy varjú nem száll a szilvafára, varjú nem száll a szilvafára!

Szentmihályi Szabó Péter biztosan írt egy verset ezzel a sorral, és e sor bökte Utassy szemét. Úgy látszik, a költői képek tekintetében nem ismert tréfát, mert az általa rossznak vélt költői képért majdnem megfojtotta szegény Szentmihályi Szabó Pétert.

Csongrád–Nagyvérben gyerekeskedtem, varjak és szilvafák között. Később városban éltem, de ott is nagy gyümölcsöskertünk volt. A varjakat, érdekes módon, mégis az utóbbi időben Kecskeméten tudom leginkább megfigyelni, itt a lakótelepen, ahol van belőlük bőven.

Azt tapasztalom, hogy a legmagasabb nyárfák hegyére szeretnek telepedni, tehát elképzelhető, hogy valóban nem szállnak a törpe szilvafára.

Feleségem, aki szintén látott már varjút is, szilvafát is, azt mondja, hogy szerinte miért ne szállna a varjú a szilvafára. Inkább az a helyes, megfigyelése szerint, hogy varjú nem rak fészket a szilvafára.

Óvatosságból jól is teszi, hiszen a szilvafa ága embermagasságban van, csak a jegenyefák magassága ad biztonságot a fészkelő madárnak.

Így aztán még a családban sem tudunk teljes bizonyosságra jutni Utassy Jóska igazsága felett, hogy száll-e varjú a szilvafára.

Egy biztos, ebből a példából is látszik, hogy életre-halálra írta a verseit, és bár főként akkor, amikor még egészsége jobb volt, szerette a tréfát, szerette a vidám-

ságot, de ami a metaforát illeti, de ami a költői kép mikrorealizmusát illeti, abban nem ismerte a tréfát.

## 2.

Utassy Jóska tíz évvel volt idősebb nálam, tíz évvel korábban járt egyetemre, tíz évvel korábban volt Eötvös-kollégista is.

Itt jöttek össze költőtársaival, lettek később az *Elérhetetlen föld* antológia költői, a kilencek.

Itt, az Eötvös-kollégiumban mondotta el egy március 15-i ünnepségen először Jóska híres versét, a *Zúg márciust* is. Akkori viszonyainkat ismerve, biztosan lett belőle jókora ribillió.

Valamennyiüknek visszahúzott a szíve a kollégiumba, mikor én a 70-es években kollégista voltam, még mindig visszajártak. Utassy Jóskával, Kiss Bencével, Péntek Imrével is itt, a kollégiumban ismerkedtem meg.

Ilonka néni, a portás néni is sokat emlegette költő fiait. Nem tudom pontosan, milyen hosszú volt az ő portási pályafutása, mi generációnként, ötévenként eljöttünk, de ő úgy ült portási székében, mintha öröktől ott lett volna, és örökre maradt volna.

Nekem Utassyék nemzedéke előttről, még régebbről, Baranyi Ferencről szeretett mesélni, és persze Jóskáról is.

Jóskáról számtalan története volt. Például ekkor jelent meg Utassy Jóska első verse is, a miskolci *Napjainkban*.

Persze akkor még nem volt mobiltelefon és internet, egészen más közlési formák éltek a kollégiumban. Ezek legfontosabbja a portásfülke hangosbemondója volt. E hangosbemondó szabálya az volt, hogy a portás néni reggel 8 vagy még inkább 9 óra előtt nem használta, mert recsegésével és hangos bemondásával nem akarta zavarni a pihenő diákokat. Napközben pedig nem voltunk otthon, tehát estefelé jött el a hírverések ideje. A portai mikrofonba bemondott szöveg visszhangzott minden kollégiumi szobában.

Ki és ki jöjjön a portára, mert napközben keresték, és üzenete van.

Ki és ki jöjjön a portára, mert napközben küldeményt hozott neki a posta.

Az 1960-as években vagyunk, legyen a dátum mondjuk 1963.

Mondja a kollégium hangosbemondója, hogy Utassy József jöjjön a portára, Utassy József jöjjön a portára.

Nem véletlenül írom kétszer, hiszen ez a hangos bemondás zúgva, recsegve legalább kétszer, háromszor a valóságban is elhangzott.

Jóskát azért várta a portás néni, mert napközben pénzesutalványa, magyarul szólva pénze érkezett, mondtam, megjelentek első versei a *Napjainkban*, és annak honoráriumát hozta a posta.

Publikáció, nevünk kinyomtatva, alatta a versünk, erről Utassy Jóska addig még nem hallott. Tiszteletpéldányról sem, korrektúráról sem, honoráriumról sem.

Honoráriumról szóló postai csekket sem látott előtte soha.

Lemegy a portára Jóska, mondja neki a portás néni, hogy pénze érkezett, és elébe teszi az előtte sosem látott postai pénzesutalványt. Jóska ránéz, és a portásfülke plafonjáig ugrál örömeiben: – 1963 forint! – kiáltja.

Az akkori viszonyokat ismerve, ez olyan másfél-két hónapi átlagfizetés volt, nemhiába örült neki annyira a költő.

Kedélyét azonban a portás néni hamar lenyugtatta: – Jóska, az 1963 a pénzes-utalványon a dátum, az összeg, ami érkezett, 36 forint 50 fillér.

Kuncogott, aki hallotta, kuncogott a krajcár.

### 3.

Nemcsak a kollégiumban, a népművelés tanszéken is követtem Utassy Jóskát, Dzsót. Írjuk már ide végre a becenevét, amit nem tudni, mikor kapott, de ő mindenkinék csak Utassy Dzsó volt.

A népművelés tanszéken különben sorakoztak a költők, Ágh Pistától, Utassyn keresztül rendre népművelés szakosok voltunk.

1971-ben kezdtem az egyetemet, magam is magyar–népművelés szakosként.

Egyik első órám a tanszéken épp a tanszékvezető szemináriuma volt, Maróti Andor tanszékvezetőé.

Bemegyünk a szemináriumra, Maróti meglát, és a nagyközönség előtt azt mondja: – Elment végre az egyik költő, és erre megint itt a másik.

Az egész szeminárium alatt feszengtem, hogy fogom én itt eltölteni öt évemet, ha már az első alkalommal maga a tanszékvezető ilyen bizalmatlanul fogad. A szeminárium hosszú percei alatt kigondoltam, hogy nem hagyhatom szó nélkül a dolgot. A szemináriumi szoba ajtajában megvártam a tanszékvezetőt, és megkérdeztem tőle, hogy mi a probléma, tanár úr.

A lényegét tekintve, meg sem állva, elsietett mellettem, csak félvállról odaszólt, hogy á, semmi, semmi, csak végre elment az Utassy Jóska, és erre most meg itt van maga.

Olyan érdekes a világ, hogy egy hét sem telt el, találkozom az egyetem környékén Utassy Jóskával. Meg kell jegyeznem, nem csak az Eötvös-kollégium vonzotta vissza egykori hallgatóit, az előttünk járókkal az egyetem környékén, az egyetem menzáján, az Egyetemi Színpadon is rendre össze lehetett futni.

Összefutottam tehát Utassy Jóskával. Első kérdésem az volt hozzá, ami természetesen a történetek után a leginkább foglalkoztatott, hogy mi a baja Marótinak, a tanszékvezetőnek Utassyval.

Hülye az a Maróti, válaszolta Jóska, reggel 8-ra tette a szemináriumát. Hiába mondtam neki, hogy én éjszaka írom a verseimet, délelőtt sokáig alszom, én reggel 8-ra nem tudok bemenni az egyetemre. Mégis csak reggel 8-ra tette a szemináriumát.

Én egyetlen szemináriumon sem voltam így ott, folytatta Jóska. Így aztán az utolsó óra előtt magához hívatott a tanár, és azt mondta, hogy ha az utolsó óráján sem leszek ott, megbuktat.

Gondolkodóba estem, folytatta Jóska, hát bizony, én semmilyen körülmények között nem tudok beérni reggel 8-ra az egyetemre.

Úgy döntöttem, hogy este, még kapuzárás előtt, belopózom az egyetemre, és a szemináriumi szobában ott alszom, akkor biztos nem késem le az órát.

Kora este besünderögtem az egyetemre, fölmentem a szemináriumi szobába, ott elücsörögtem estig, éjszakára pedig fölfeküdtem a tanári asztalra.

Nagyon jól aludhattam, hiszen reggel 8-kor jött a tanár, rám nyitotta az ajtót, és ott talált, hogy alszom az asztalán. Na, akkor meg az volt a baja. Mondom én, hogy hülye ez a Maróti, ennek semmi se jó.

Eddig tartott Jóska magyarázata, ezzel a történettel hagyott faképnél valahol a Váci utca és a Haris köz sarkán, én pedig percekig ott álltam kővé meredve, és a hallottak után valóban nem tudtam, hogy mit hoz számomra a jövő.

4.

1971 és 1976 között jártam az egyetemre, 1976-ban Kecskemétre kerültem, a *Forrás* szerkesztőségébe, szerkesztői állásba.

Most, amikor e sorokat írom, 45 éves a *Forrás*, a 45 év alatt több helyen volt a szerkesztőség irodája.

Először az Ókollégiumban, emlékszem, csongrádi gimnazistaként már jártam ott, emlékszem, ahogy az olajjal fölkent falépcsőkön ballagtam föl a szerkesztőségi padlószobába. Jó hely volt az, hiszen a ház falán emléktábla hirdette, hogy ott tanult Jókai, és késői emléktábla azt is hirdethette volna, hogy valahol itt találkozott Jókai Petőfi Sándorral.

A következő szerkesztőségi állomásunk a Sajtóházban volt, itt a megyei lappal voltunk egy épületben és egy intézményi keretben. Rendszerváltáskor a megyeháza tizennegyedik emeletére költöztettek bennünket, leválasztva a megyei napilap intézményi keretéről is. Itt a tizennegyedik emeleten ért bennünket egy kisebb kecskeméti földrengés. Ez a toronyház úgy imbolygott alattunk, mintha egy óriás gumilabdán ugrálnánk. De szerencsésen túléltek ezt is.

Volt aztán szerkesztőségünk a régi megyeházán, most harmadik éve pedig a kerámia-stúdió épületében vagyunk. 45 év, ha összeszámolom, öt állomáshely. Nem az a lényeg, hogy kilencévenként állomáshelyet cseréltünk, hanem az a lényeg, hogy eszmét, ideát nem cseréltünk. Természeti és társadalmi földrengések közepette is megőrizte arcát a folyóirat.

A történet, amit el akarok mesélni, második szerkesztőségi helyünkön történt, a Sajtóház padlószobájában.

Mikor a *Forráshoz* kerültem, itt volt a szerkesztőség Kecskemét főterén, 1976 volt, ha kinéztünk az ablakon a főtérré, a főtéren a szovjet emlékműre láttunk.

A vidéki szerkesztőségek nyugodtabbak, mint a pestiek, jórészt szerkesztőtársak egymás közt vagyunk, és nem nyüzsögnek, jönnek-mennek az írók kézírataikkal körülöttünk, mint Pesten szokás.

Én is nyugodtan ültem hát szerkesztőségi szobámban reggel nyolc óra tájban, semmiféle látogatóra nem számítva, amikor váratlanul kicsapódott az ajtó, és berobogott Utassy Jóska.

Az örömteli üdvözlés után csak azzal kezdtem, hogy miként kerülsz te ilyen váratlanul és ilyen korán Kecskemétre? Mi szél hozott?

Levelét kaptam egy Katona-gimnáziumos diáklánytól, felelte Jóska, azt írta, hogy az én verseimet kapta házi feladatul. Levelében a versekkel kapcsolatban tett fel néhány kérdést és kért tőlem tanácsot.

Na és? – kérdeztem Jóskát.

Nincs na és – felelte. Azonnal ideutaztam!

## 5.

Teltek-múltak az évek, megöregedtünk, velünk együtt megöregedtek az egykori tizenhat éves diáklányok is.

Jöttek a kétezres évek, hirtelen továtűnt Utassy Jóska derűje is. Egyre többet lehetett hallani betegségéről, depressziójáról. Egyre többet lehetett hallani idegkórházi kezeléseiről.

Ha otthon volt, otthon sem volt könnyű az élete, egyik versében például megírta végzetes tervét, hogy halálra cigarettázza magát.

Hol volt már az egykor kirobbanó kedélyű Utassy Jóska!

Előbb Pesten éltek, egy pesti lakótelepi lakásban feleségével, majd fia betegsége és halála után Rédcésre költöztek, anyósáék kibővített lakásába.

Élete mindkét színteréről van emlékem. A pesti lakóteleppel kapcsolatban az, hogy mindig hangsúlyozta, a konvenciókkal ellentétben nagyon szeret ott élni, szereti ezt a közeget, szomszédaival igazi, meghitt kapcsolatot talál.

Rédcsről pedig többször felhívott telefonon, ekkor már komoly gyógyszerekkel kezelték, állapota ingadozó volt, de általában kiegyensúlyozott.

Kérdeztem tőle, Jóska, mit csinálsz. Általában azt felelte: – Én alszom, anyósom főz, a feleségem takarít.

De állapota néha megromlott, és egyik ilyen alkalomkor felesége, Zsóka felhívott, hogy nem tudnék-e neki segíteni, Jóskát szeretné átmenetileg kórházi vagy szanatóriumi kezelésre elhelyezni.

Nekem orvos barátom volt az igazgató a mosdósi tudószanatóriumban, így aztán mondtam, hogy tudok segíteni, és nagyon szívesen segítek is.

Jóska bekerült a Kaposvár közeli mosdósi tudószanatóriumba.

Tavasz lehetett, közeledhetett március 15-e, amikor zúg március, hogy Jóskát idézzem, amikor kitűzik a kokárdákat, és amikor az állami kitüntetések kitűzik a kiválasztottak keblére.

Orvos barátom az idő tájt felhívott telefonon, és azt mondta, hogy baj van, romlik Jóska állapota, és lépten-nyomon hangoztatja, miért, miért nem, hogyha március 15-én Veress Miklós Kossuth-díjat kap, akkor ő kiugrik az ablakon.

Erre a dilemmára nem tudtam választ adni, a sors megoldotta a problémát, Jóska állapota a szanatóriumban tovább romlott, és végül a hordágyhoz odaszíjazva kellett átszállítani a kaposvári kórház pszichiátriájára.

Évek múlnak el, találkozom Oláh Jánossal, Utassy Jóska nemzedéktársával, elmesélem neki ezt a történetet.

Na és, mi lett? – kérdezi, majd mint aki magának teszi fel a kérdést, fanyar iróniával meg is válaszolja: – És erre Utassy Jóska kapta meg a Kossuth-díjat, és Veress Miklós ugrott ki az ablakon.

Persze, ez csak rossz tréfa, a dolgok logikájával kapcsolatos rossz játék. Akkor még Utassy Jóska sem kapta meg a Kossuth-díjat, sem a Babérkoszorút, amelyekkel később méltán felékesítették, és persze Veress Miklós sem vette szívére ily ennyire költőtársa elismeréseit.

A fene ott egye a díjakat, csak a bánat ráncai tudnának eltűnni homlokunkról.

A holtak nyugodjanak békében, az élők békében éljenek.